

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОЇ СИСТЕМИ У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ В УКРАЇНІ

Туризм в XXI столітті став соціальним і політичним явищем, значно впливаючим на світовий устрій та економіку багатьох стран, та цілих регіонів. Особливих успіхів світовий туризм досяг за останні 30 років, коли кількість міжнародних туристів зросла у 3,8 разів, а валютні прибутки від нього збільшились у 25 разів.

В даний час намітилися тенденції по розвитку досить нових видів туризму. Так новим та перспективним напрямком в розвитку туристичної індустрії України, а зокрема і Одеської області, став сільський зелений туризм. Цей вид туризму є одним із видів малого бізнесу, піднімає значення краєведення, створює життєве середовище, наближене до природи туристів.

Розвиток сільського зеленого туризму сприяє: розвитку рекреаційних зон в сільській місцевості; можливості відпочинку людей різного соціального положення; поповнення в місцеві бюджети; підвищенню значимості сільської місцевості; появі нових робочих місць; залученню молоді; збереженню та підтримки екології та навколишнього середовища; активізації підприємництва серед селян; розвиток народної творчості; диверсифікація діяльності селян; розвиток інфраструктури на селі; ріст стандарту життя мешканців сіл тощо.

Існуюча в даний час інфраструктура послуг туристичної індустрії в Україні не відповідає рівню світового туризму, який активно розвивається, проте, вона може бути основою для створення більш сучасної інфраструктури, яка буде відповідати світовим стандартам та включати в себе рекреаційні, пізнавальні, екологічні та інші вимогам. Для цього необхідно створення кластерів у регіонах України.

Слово «кластер» з'явилося в українських словниках зовсім недавно і має багато тлумачень, але характерною ознакою його сутності є об'єднання окремих елементів в єдине ціле для виконання певної функції або досягнення мети. Дещо подібне значення вкладається і в економічне визначення цього слова. Так, американський вчений Майкл Портер, фахівець в галузі кластерів, дає наступне визначення: «Кластери — це зосередження в географічному регіоні взаємопов'язаних підприємств і установ у межах окремої галузі». Головною сутністю кластерної моделі є забезпечення виробничо-комерційної діяльності й удосконалення ділових і особистих взаємовідносин, що, як очікується, мають набути характеру органічно взаємозалежного і нерозривного ділового співробітництва [4].

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Кластера система ґрунтується на дослідженнях інтеграційних процесів, мережевих структур, проблем конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Теоретичні питання пов'язані з економікою та організацією кластерних моделей висвітлені в працях таких зарубіжних вчених-економістів як: М. Портер, Д.Толенадо [1] та ін. У їхніх роботах підкреслюється, що істотне значення у підвищенні конкурентоспроможності економіки регіонів, поліпшення інноваційної інфраструктури, основних показників діяльності підприємств, залучення додаткових інвестицій, має створення нових наукоємних систем на основі мережевих структур - кластерів.

Кластеризація також вивчалася вітчизняними та російськими вченими.

Соколенко С.І. вивчав конкурентоспроможність економіки регіону на основі інноваційних кластерів. У своїй монографії [2, с. 125], він дає аналіз виникнення, формування та розвитку нових виробничих систем, в тому числі і кластерів. В. Новиков у статті «Кластер агроєкотуризму Гомельщини» [3, с.84], запропонував за допомогою кластера створення нового ринку туристичних послуг в сільській місцевості та умов для пріоритетного розвитку внутрішнього і в'їзного туризму, створення інфраструктури туризму за рахунок розвитку дрібного і середнього підприємництва в сфері сільського зеленого туризму і сформував 4 основних моделі розвитку сільського зеленого туризму за допомогою кластерів.

В даний час стає актуальним питання про те, яку концепцію необхідно використовувати для впровадження кластерів в Україні і зокрема в Одеській області, як оптимізувати їх структуру з метою активізації інноваційної діяльності малого підприємництва, яка форма кластерної організації підходить для сільського зеленого туризму? Ці та інші питання недостатньо вивчені і вимагають спеціальних досліджень.

Метою даної статті є аналіз розвитку кластерів, аналіз проведених заходів по просуванню кластеризації, розроблення рекомендацій та заходів з розвитку кластерів у сільському зеленому туризмі на території України та в Одеській області.

В Україні процес кластеризації почався в 1997 р., з ініціативи С.І. Соколенко - президента міжнародного сприяння ринку, який протягом багатьох років збирав по всьому світу досвід формування мережевих структур. Перші кластери в Україні виникли в м. Хмельницьку з будівництва. По сільському зеленому туризму в селі Грицеві. Туристичний кластер виник в м.Кам'янець-Подільську. Більшість цих кластерів існує вже більше 10 років і показує приклад ефективного використання природних ресурсів, доповнених інновацій для початківців.

Створення кластера в Поділлі було активно підтримано Прикарпаттям, в якому в різних районах почали утворюватися кластери культурно-історичного туризму, виробництва сувенірної продукції та рекреаційно-лікувальний кластер.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

У Севастополі, завдяки керівництву ТПП водних технологій були створені кластери: альтернативної енергетики, туристично-рекреаційний і морський кластер. Також в даний час на території Криму активно впроваджується концепція розвитку туристично-рекреаційних, інформаційно-комунікаційних кластерів, які підтримуються Міністерством економіки АР Крим. У 2005 р. за підтримки асоціації розвитку м. Севастополя був створений кластер «Аура» з туристичного розвитку регіону.

В Запоріжжі був створений перший в Україні медовий кластер. В Одеській області наприкінці 1990 року було проведено дослідження можливостей формування кластерів в депресивних районах області, що спричинило за собою розвиток кластерів АПК та рекреаційного туризму. За підтримки місцевих ентузіастів (лідер - Євген Богач), в районі Ізмаїл-Рені за підтримки молдовської та румунської сторін сформувалися логістичний та туристично-рекреаційний кластер.

Кластерний розвиток в Харківській області за підтримки обладміністрації, регіонального НТП і парку «Рогань» спільно з російськими організаціями Белгородської області в рамках Єврорегіону «Слобожанщина» створили фінансовий, інформаційно-комунікаційний і туристичний кластери.

В м. Мелітополь в 2002 р. був створений кластер по сільському зеленому туризму.

У 2005 р. був створений проект «Кластер агроекотуризму Гомельщини» (розробник УО «Гомельський державний університет ім. Франциска Скорини», спільно з ГГНПОО «Оракул»). Який спрямований на розробку кластерної моделі розвитку агроекотуризму Гомельщини в Гомельській області, і на досягнення наступних практичних цілей:

- створення нового ринку туристичних послуг в сільській місцевості та умови для пріоритетного розвитку внутрішнього і в'їзного туризму, забезпечення щорічного зростання турпотоку в області;
- створення інфраструктури туризму за рахунок розвитку дрібного і середнього підприємництва в сфері туризму, створення нових робочих місць в сільській місцевості та залучення громадян до створення нових туристичних послуг;
- включення в організацію розвитку сільського зеленого туризму області основних суб'єктів туристичної діяльності, забезпечення взаємодії в сфері туризму недержавних організацій з адміністраціями районів Гомельської області;
- розвиток і просування таких видів сільського туризму, як природний туризм, паломницький туризм і т.д.

Формування кластерів у Волинській області почалося в 2004 р. В Шацьком районі сформувався туристично-рекреаційний кластер «Світязь», який на даний час складає обсяг обороту 1770 тис. грн. в рік.

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Великий прорив в області кластеризації сільського зеленого туризму і регіональної економіки Україні пройшли в 2010 році у формі конференції та семінарів.

- 16-18 березня 2010 р. - В м. Донецьк була проведена Міжнародна стратегічна сесія з розробки та обговорення нової моделі економічного розвитку регіону на тему «Інноваційна стратегія Донецького регіону», на якій від секції вили пропозиції щодо перспектив формування інноваційних кластерів у регіоні;

- 26-27 березня 2010 р. - В м. Тернополі був проведений науковий форум «Регіони знань» в рамках проекту Regions of knowledge / RoK, на якому обговорювалися питання формування як виробничих так і світових кластерів. Від секції на форумі був представлений виступ «Розвиток економіки регіону на основі інноваційних кластерів»;

- 19 квітня 2010 р. - В м. Чернівці була проведена Міжнародна конференція з розвитку в регіоні кластерів малого бізнесу та сільського зеленого туризму »

- 11 травня 2010 р. - У м. Ізмаїлі Одеської області було проведено семінар по формуванню мегакластера «Придунав'я», на якому був представлений кластер сільського зеленого туризму;

- 17-20 травня 2010 р. - В м. Алушта (АР Крим) була проведена XV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку інноваційної діяльності», на якій було підготовлено виступ «Динаміка та перспективи розвитку інноваційної діяльності на кластерній основі в країнах Причорномор'я в XXI ст.»;

- 18 серпня 2010 р. - В м. Комсомольськ Полтавської області був проведений круглий стіл з питань можливостей прискорення розвитку перспективних кластерів: лікувально-оздоровчих, виробництва сувенірів і туристично-рекреаційних (сільському зеленому туризму);

- в грудні 2010 р. - Членами секції була підготовлена програма розвитку туристично-рекреаційних територій України та сільського зеленого туризму на основі економічних зон і кластерних об'єднань.

Україна має великий потенціал для успішного просування кластерної моделі в туристично-рекреаційній сфері, проте для цього необхідно здійснити такі заходи:

- забезпечити розвиток державно-приватного партнерства в формуванні інноваційних кластерів;

- провести реформу управління з метою зменшення бюрократії, створення якісного механізму боротьби з корупцією;

- забезпечити розвиток навчання в напрямку підготовки кадрів для роботи в нових системах та перепідготовки кадрів вищої, середньої та низького рівнів;

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

- в максимально короткі терміни розробити і забезпечити реалізацію національної стратегії та програми підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів на основі формування та розвитку інноваційних та туристично-рекреаційних кластерів;

- забезпечити законодавчу діяльність з формування сприятливої для розвитку підприємництва ділового навколишнього середовища з акцентом на співпрацю влади, бізнесу, науки та громадських організацій в інноваційних та туристичних структурах;

- провести фундаментальні дослідження з метою визначення пріоритетів у формуванні національних і регіональних інноваційних та туристичних кластерів;

- створити Національні та регіональні ради конкурентоспроможності для координації діяльності національних та регіональних кластерів;

- необхідно більш активно використовувати донорів Міжнародної організації ООН, ЮНІДО, ЮНЕСКО і системи європейського союзу, а також національні організації;

- необхідно підтримувати розвиток в областях України створення асоціацій підприємців, націлених на об'єднання зусиль технологічного та інтелектуального потенціалу на основі кластерної моделі (приклад «Поділля Перший» в м. Хмельницький, «Аура» м. Севастополь та ін).

Для створення туристичного продукту сільського туризму в Україні необхідні зусилля багатьох людей і представників багатьох галузей, пов'язаних між собою спільною метою. Переваги створення кластеру суб'єктів господарювання сільського туризму полягають в тому, що із розрізнених підприємців - власників садиб, місцевих майстрів, представників сфери послуг, громадськості та місцевого самоврядування тощо - утворюються об'єднання, які шляхом координації спільних зусиль створюють та реалізують туристичний продукт сільського туризму, що, в кінцевому підсумку, веде до всебічного розвитку села за рахунок ефективного використання ресурсів.

Кластерні моделі в нових умовах глобалізації та бурхливого розвитку новітніх технологій дозволяють використовувати можливості основних галузей для прискорення розвитку економіки та відновлення її здатності випускати конкурентоспроможну продукцію. Світовий досвід свідчить, що ринковий механізм через інноваційні рекреаційно-туристичні кластери сприяє взаємним погодженням технологічних, економічних і значною мірою соціальних параметрів інноваційного та туристичного зростання. В таких обставинах кластерна модель стає найбільш ефективним ринковим механізмом прискорення сучасного економічного розвитку.

У більшості областей України процес кластеризації почався, проте з бюджету на розвиток кластерів нічого не виділено. В європейських країнах вже існує практика державної допомоги процесу кластеризації, коли половину витрат на формування і розвиток бере на себе національний бюджет. Проте це працює лише в тому випадку, коли затверджена Національна стратегія

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

кластеризації економіки кожної країни і використовується План кластерного розвитку країни, який контролюється національним урядом. Подібні стратегії, Концепції і закони вже прийняті в колишніх радянських республіках: Росії, Білорусії, Казахстані, Узбекистані, Азербайджані і т.д.

Список використаних джерел

1. Портер М. Конкуренция/ Майкл Портер. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2010, - 591с.
2. Соколенко С. І. Виробничі системи глобалізації. Мережі, альянси, кластери / Сергій Ігорович Соколенко. - К.: Логос, 2002. - 645с.
3. Новиков В. Кластер агроэкотуризма Гомельщины / Виталий Новиков. - К.: Оракул. 2007. - 124с.
4. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. – К.: Логос, 2004. – 848 с.